

Προοίμιο

Μακρύς, πολύ μακρύς ο δρόμος της επιστροφής μας στην πατρίδα, την «Ιθάκη» μας. Ατέλειωτα τα εμπόδια. Δεν παλεύαμε με τ' αφρισμένα κύματα του Ποσειδώνα, με τις θύελλες του Ασκού του Αιόλου και τους Κύκλωπες, γιατί δεν είχαμε υβρίσει κανέναν θεό. Αντίθετα είχαμε την ιερή μας αφέλεια να πιστεύουμε ότι για τη συμμετοχή μας στον αγώνα, τον «υπέρ πάντων η Πατρίς», θα μας έλεγαν και «Μπράβο!». Δεν πιστεύαμε πως θα μας κυνηγούσε το μίσος της προδοτικής εξουσίας. Και σκορπίσαμε σαν τα πουλιά. Μας συμμαζέψαν χώρες φιλικές, έσωσαν τη ζωή μας και μας φρόντισαν σα δικά τους παιδιά. Μια παντοτινή *ευγνωμοσύνη* εκ μέρους μας προς τις χώρες αυτές.

Βαθιά μέσα μας κουβαλάμε τον πόνο για τους γονείς μας, για τις οικογένειές μας, για την τριαντάχρονη αγωνία της αναμονής*, για τον καθημερινό ψυχοφθόρο αναστεναγμό

---

* Τόσα και περισσότερα χρόνια έκαναν οι πιο πολλές οικογένειες να ξαναδούν –ή να μάθουν (ή έστω να το πάρουν απόφαση) πως δεν θα ξαναδούν– τους ανθρώπους τους που πήραν το δρόμο για τα βουνά του Εμφυλίου Πολέμου και τις χώρες της εξορίας. Η δική μου απουσία από την Ελλάδα κράτησε είκοσι τέσσερα χρόνια (1950-74, εκείνα που διατρέχει αυτό το βιβλίο), με μια παρένθεση δύο χρόνων (1952-54) που πέρασα παράνομα στην Αθήνα. Ο ξεριζωμός μου όμως από την ιδιαίτερη πατρίδα μου, τον Αλμυρό Μαγνησίας, αρχίζει το 1946, όταν υποχρεώθηκα να φύγω χωρίς επιστροφή, και περιλαμβάνει έτσι τα χρόνια του Εμφυλίου (εκείνα που, μαζί με τα προηγούμενα της Κατοχής και τα δύο κατοπινά

τους. Και στην άκρη των ματιών μας κρατάμε ένα δάκρυ για τους πατεράδες και για τις «Αντίκλειες» μανάδες, αυτές που, όπως η μάνα του Οδυσσέα, δεν άντεξαν στην πολύχρονη προσμονή.

«Λευτέρη αγόρι μου, συγγνώμη! Δεν μπορώ άλλο να σε περιμένω. Σε φιλώ. Οι δυνάμεις μου εξαντλήθηκαν, οι αντοχές μου ΤΕΛΟΣ!»*

της παρανομίας στην Αθήνα, αφηγείται το πρώτο βιβλίο μου, *Τα απόπαιδα* [1999], νέα έκδοση Αλεξάνδρεια 2019). περιλαμβάνει επίσης τα δύο χρόνια που χρειάστηκε να περιμένω, στην Αθήνα της μεταπολίτευσης πλέον (1974-76), μέχρι να ανακτήσω την ιθαγένειά μου και να μπορέσω να εμφανιστώ νόμιμα στον Αλμυρό (είχε προηγηθεί μόνο μια «παράνομη» νυχτερινή επίσκεψή μου το '74) – οπότε η απουσία μου από εκεί φτάνει τελικά τα τριάντα χρόνια.

* Από σημείωμα της μάνας του Λευτέρη Λευτερίου ενώ πέθαινε.